

Rut och Noomi

Malin Ekström, *Allvarsam parodi och möjlighetens melankoli: en queerteoretisk analys av Ruts bok*, diss. Teologiska institutionen, Uppsala 2011 (208 sidor)

RUTS BOK I Gamla testamentet är på många sätt gränsöverskridande. Den har fogats in i vår bibel på den plats där den kronologiskt hör hemma, men har inte samma författare som de omgivande böckerna, och skiljer även ut sig både till form och innehåll. Ruts bok handlar om två kvinnor, Noomi från Israel och hennes svärdotter moabitiskan Rut, hur de övervinner svårigheter och hur Rut till sist inlemmas i Israels folk genom att gifta sig med Boas, en rik släkting till Noomi. Så kan man åtminstone beskriva den, för som Malin Ekström påpekar i avhandlingen *Allvarsam parodi och möjlighetens melankoli: en queerteoretisk analys av Ruts bok*, så sker varje återgivande utifrån en bestämd positionalitet.

Two teman är centrala i Ruts bok: sexualitet och etnicitet. Relationen mellan Rut och Noomi har varit betydelsefull som förebild inte minst för lesbiska. Denna skildring av kärleken mellan kvinnor är nästan unik inte bara i Bibeln utan i hela antikens litteratur. Dess-

utom överskrider Rut genom sina handlingar och sitt liv gränsen mellan Moab och Israel, två folk med skiftande och konfliktfyllda relationer. ”Ingen ammonit eller moabit får någonsin upptas i Herrens församling; inte ens deras efterkommande i tionde led får upptas där” står det i Femte Mosebok 23:3. En aspekt av Ruts bok är att hela boken utgör en polemik mot detta synsätt, eftersom den son som Rut föder åt Noomi i slutet av boken blir själve Davids farfar.

Ekström har ambitionen att genom en läsning av Ruts bok bidra till en aktuell debatt om kön och sexualitet och särskilt att destabilisera heteronormen. Queerteologi och queera perspektiv på Bibeln är fortfarande ett ganska litet fält, speciellt i Sverige, och Ekströms avhandling är ett välkommet tillskott på området, såsom den första avhandlingen inom bibelvetenskap med ett uttalat queert perspektiv. Konkret betyder detta för Ekström att hon använder främst Judith Butlers teorier om kön och performativitet, alltså hur kön skapas genom att uttryckas, och könsmelankoli, ett psykoanalytiskt begrepp som beskriver hur vissa former av begär inte kan uttryckas under den rådande normen för kön och sexualitet.

Avhandlingen sönderfaller grovt sett i tre delar, först ett teoretiskt kapitel med en översikt över tidigare forskning och en genomgång av Butlers teorier, sedan en del som går igenom en rad tidigare feministiska och queera läsningar av Ruts bok och till sist Ekströms egen analys av boken.

Andra delen av avhandlingen handlar alltså om tidigare, främst feministiska (men även några queera) läsningar av Rut, från Phyllis Trible till Mona West och Theodore Jennings. Ekströms genomgående kritik är att dessa tidigare tolkare utgår från alltför entydiga identitetspositioner (”att läsa som kvinna”) och därigenom implicit accepterar och förstärker en heteronormativ syn på kön och familj, en förvisso relevant kritik mot mycket tidig feministteologi.

Speciellt problematisk blir Ekströms läsning av den queera teologen West, där hon kritiserar den senare för att reproducera heteronormativa institutioner, medan West söker queera strategier för hur hbt-personer kan överleva i en heteronormativ värld. Med hänvisning till Sara Ahmed ifrågasätter Ekström Wests förespråkande av assimilation och avsaknad av maktanalys. Enkelt uttryckt anklagar Ekström West för att inte vara tillräckligt queer (och för att vara alltför västerländsk), men utan att egentligen visa på några alternativ.

Här blir jag medveten om att jag läser Ekström med dubbla glasögon, dels som queer akademiker och dels som queer kristen. I det första avseendet är avhandlingen synnerligen förtjänstfull. Den gör en teoretiskt avancerad och känslig läsning av Ruts bok, förmodligen den bästa läsning jag hittills sett, och den flyttar fram positionerna för vad queer teologi är och kan vara. Samtidigt är den synnerligen problematisk ur ett politiskt perspektiv, vilket jag ska återkomma till. Man skulle kunna hävda att det senare perspektivet är irrelevant ur ett akademiskt perspektiv, men det strider mot Ekströms egna ambitioner, där hon själv menar att hennes läsning av Ruts bok kan kasta ljus över samtida diskussioner om kön och sexualitet.

Spänningen mellan det akademiska och det politiska perspektivet blir allt mer uppenbar när Ekström övergår till sin egen läsning av Rut, vilken som sig bör är bokens största behållning. Ekströms egna översättningar och hemtama diskussion av andra tolkningar är djuplodande och mångbottnad och har en fin känsla för den hebreiska textens nyanser, och boken förtjänar att bli ett standardverk på svenska att referera till för tolkningen av Ruts bok.

Samtidigt har jag synnerligen svårt för den teoretiska apparat som Ekström lägger som ett raster över texten. Stora problem uppstår enligt min mening när Butlers teori om heterosexuell melankoli läggs på ett material där den inte hör hemma. Även om Bibelns tex-

ter förvisso uttrycker ett patriarkalt könssystem är ett obligatoriskt heterosexuellt begär inte alls lika viktigt som i det moderna samhället. Tvånget till äktenskap är inte detsamma som ett förbud mot homosexuellt begär, vilket som sådant inte är något stort problem i bibeln så som det är sedan homosexualitet synliggjorts och kodifierats. Freuds och Butlers teorier är skarpsinniga analyser av samtiden men de är historiskt betingade.

I Ekströms läsning är obligatorisk heterosexualitet en konstituerande del av kön, något som jag har svårt att finna stöd för i texten. Genom äktenskapet med Boas inlemmas Rut förvisso i en patriarkal struktur och tystas såsom ett talande subjekt, som Ekström helt riktigt påpekar, men det säger inte nödvändigtvis något om hennes begär. Hennes partikularitet som kvinna och moabitiska assimileras, men att assimileras är inte nödvändigtvis samma sak som att utplånas.

Här tycker jag att Ekström har fångats av de binära oppositioner som strukturerar hennes tolkning. Man är enligt hennes läsning av Butler antingen en riktig heterosexuell kvinna (eller man) eller också ingenting – i alla fall inget som kan benämnas. Ekströms Butler är rentav strukturalistisk, och kön definieras strikt i Lacans efterföljd som binära oppositioner där allt avvikande, som t.ex. homosexuellt begär, undertrycks och blir omöjligt att formulera, vilket i mina ögon strider mot mängder av levda erfarenheter. Jag saknar den mer lekfulla sidan hos Butler där normer kan töjas och tänjas genom ett misskännande upprepande, parodin som inte är allvarsam utan subversiv.

Den Rut som för många har varit ett exempel på gränsöverskridande, en förebild inte bara för lesbiska, utan för bisexuella eller polyamorösa, och inte minst för kvinnor och män med en ”bindestrecksidentitet”, blir i Ekströms läsning omöjlig. Ekström menar att en idealisering av Rut som en förebild är en alltför enkel lösning

som kapitulerar för heteronormen, och att vi bör släppa denna till förmån för ”ett *inte ännu* med oanade kroppar, relationer och möjligheter”, något som tycks mig vara en lite väl besk medicin för queera bibelläsare av kött och blod. Det går inte att leva i det oanade.

Men detta är snarare en politisk kritik än en akademisk. Som avhandling betraktat är *Allvarsam parodi och möjlighetens melankoli* ett gediget arbete som flyttar fram positionerna för queer exegetik, och som just genom att vara tydlig med sina utgångspunkter öppnar för en fortsatt och mycket spännande diskussion.

NIKLAS OLAISSON